

امر به معروف و نهی از منکر و رابطه آن با کرونا

نکارنده: فرشته عینی^۱

چکیده

امر به معروف و نهی از منکر در آموزه های دینی از جایگاه ویژه ای برخوردار است. هیچ اعمالی نمی تواند با امر به معروف و نهی از منکر برابری کند؛ زیرا این دو فریضه، علت مبقیه دین است و نقش بنیادین در سلامت و امنیت اخلاقی و معنوی جامعه اسلامی دارد. این دو فریضه، با قدرت و آگاهی، احتمال تأثیر و عدم وجود مفسده و ضرر واجب است. از آنجا که افراد یک جامعه سالم مانند اعضای بدن، در راه زندگی اجتماعی و ایجاد حیات صحیح انسانی سهیم و شریک می باشند و هیچ یک از آنها نمی توانند در برابر قوت ها و کاستی های جامعه بی تفاوت باشند، مساله نظارت همگانی، امر به معروف و نهی از منکر، برای جلوگیری از فساد و سوق دادن جامعه به سوی اصلاح ضرورت می یابد. یکی از مصادیق امر به معروف و نهی از منکر در حوزه اجتماعی باشد، یعنی باید دیگران را به زدن ماسک دعوت و از استفاده نکردن از ماسک و انداختن ماسک های استفاده شده روی زمین نهی کنیم.

واژگان کلیدی: اجرا، امر به معروف، نهی از منکر، کرونا.

^۱. طلبه سطح دو، مدرسه جوادالائمه (ع) شهرستان آبدانان.

مقدمه:

امر به معروف و نهی از منکر دو فریضه مقدس است که امت اسلام برای رسیدن به سعادت باید بعنوان یک تکلیف دینی و شرعی به آن عمل کند. اگر به این دو فریضه مهم توجه و عمل نشود، هنجارهای غلط، جایگزین هنجارهای صحیح شده و جامعه به تباهی کشیده می‌شود. تشکیل نظام جمهوری اسلامی مصداق بارز معروف است در این حرکت مردمی، ترویج معروفات و مقابله با منکرات پرچم حکومت دینی را بر افراشته و خون شهدا ضامن بقای آن است. اجرای صحیح امر به معروف و نهی از منکر، جامعه را از جنبه‌های مختلف در مقابل تهاجم فرهنگی دشمن بیمه می‌کند. برای تأثیرگذاری بیشتر این فریضه باید برنامه‌ریزی داشته باشیم. چرا که امر به معروف و نهی از منکر تنها منحصر به یک جنبه از زندگی انسان نیست بلکه در همه ابعاد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی تأثیرگذار است.

قرآن کریم یکی از اهداف حاکمیت اسلامی را اجرای امر به معروف و نهی از منکر در جامعه می‌داند. آیه ۴۱ سوره حج بیانگر این موضوع است. از طرفی هدف بعثت انبیاء الهی امر به معروف و نهی از منکر به صورت دعوت مردم به خیر، صلاح، توحید و بازداشتن آنها از پیروی طاغوت بوده است. حضور انبیا در عرصه ی تحولات اجتماعی به اندازه ای چشمگیر است که می‌توان گفت همه ی حرکت های اصلاحی و دگرگونی های سازنده در جامعه بشری در پرتو امر به معروف و نهی از منکر تحقق یافته است.

کرونا ویروس‌ها (Coronaviruses) خانواده بزرگی از ویروس‌ها هستند که بیماری‌های مختلفی را از سرماخوردگی معمولی گرفته تا سندرم حاد و شدید تنفسی یا همان SARS (سارس) ایجاد می‌کنند. کرونا ویروس‌ها که پس از اینا ویروس‌ها بزرگترین عامل ابتلا به سرماخوردگی هستند، بیشتر در زمستان و بهار باعث سرماخوردگی می‌شوند. اگرچه کرونا ویروس‌ها بیشتر در حیوانات دیده می‌شوند، اما پنج نوع از آنها دستگاه تنفسی بدن انسان را تحت تاثیر قرار می‌دهد. تشخیص اینکه علت بیماری کرونو ویروس باشد یا خیر کمی مشکل است، چرا که برخلاف اینا ویروس‌ها به سختی در آزمایشگاه رشد و نمو می‌کنند.

اسلام برای تضمین سلامت جامعه و رهایی و در امان ماندن انسان در برابر این توطئه و خطر عظیم، راهبرد اصولی و اساسی امر به معروف و نهی از منکر را پیش‌بینی کرده است. امروز موضوع امنیت و سلامت اخلاقی و رفتاری جامعه و نقش اساسی و مهم آن در رشد و پیشرفت همه جانبه کشور موضوع انکارناپذیری است که کم‌توجهی به آن می‌تواند، استمرار حیات نظام را در معرض خطر قرار داده و عواقب ناگواری برای جامعه و مجموعه کشور در پی داشته باشد.

بدین ترتیب می‌توان یک گروه اجتماعی نظم یافته (سازماندهی شده) را «سازمان اجتماعی» نامگذاری کرد. اما لازمه حیات سازمان اجتماعی تعامل متقابل اعضای آن است و برای پایداری و دوام این تعامل، اعضای سازمان اجتماعی باید الگوهایی معین و مورد توافق برای عملکرد «هنجار» می‌گویند.^۱ بنابراین برای اینکه یک جامعه بتواند حیات خود را حفظ کند و از بی‌نظمی و نقصان ایمن باشد، نیاز به حفظ و بقاء ویژگی‌های بنیادی و اساسی گروههای اجتماعی دارد؛ که این همان حفظ هنجارها و ارزشهاست. به این ترتیب مقوله امنیت اجتماعی فرایند حفظ ارزش‌ها و هنجارها در جامعه است.

این فرآیند در اجتماع از طریق «کنترل اجتماعی» به وقوع می‌پیوندد. «کنترل اجتماعی» عمدتاً از طریق درونی کردن یا نهادینه کردن ارزشها و هنجارها انجام می‌گیرد و در مراحل بحرانی تر و پیچیده تر از طریق مجازات‌ها. درونی کردن یا نهادینه کردن در فرآیند جامعه‌پذیری (که تامین کننده هم‌نوایی در جامعه است) از طریق نهادهای مختلف اجتماعی چون خانواده، مدرسه و ... صورت می‌پذیرد. در این فرآیند افراد جامعه بدون احساس فشار و اجبار از سر میل و رغبت هنجارهای اجتماعی را پذیرفته و با آن هم‌نوایی می‌کنند. لذا افراد جامعه به نظامی اخلاقی، خودجوش و خودانگیخته مجهز می‌شوند.

^۱ - مجله پیام زن، دوره ۶، ش (۷۶)، آبان ۶۸، ص ۱۲۳.

۱. مفاهیم

۱-۱- معروف

معروف به کاری اطلاق می شود که با عقل و شریعت نیکو شناخته شود.^۱ به عبارت دیگر «معروف» یعنی شناخته شده و مقابل منکراست، یا کار نیک مطابق فطرت! «معروف» آن است که مردم با ذوق آن را از حیات اجتماعی متداول می دانند و به فطرت سلیم آن را درمی یابند.^۲

یکی از مباحث مهم در حاکمیت های امروزی موضوع نظارت است که این امر نظارت حکومت بر مردم و مردم بر حکومت و همینطور نظارت حکومت بر نهاد های حاکمیتی بر یکدیگر را نیز در بر می گیرد.^۳ بیشترین تأکید ما بر نظارت همگانی در اسلام است.

نظارت در اسلام یک عمل آگاهانه ای است که هدف از آن سالم سازی محیط زندگی، خیرخواهی و رشد و بالندگی است. امر به معروف و نهی از منکر، مکمل فریضه هایی چون نماز و زکات است و غالباً در قرآن در کنار اجتماعی متداول می دانند و به فطرت سلیم آن را درمی یابند.^۴

۱-۲- منکر

راغب اصفهانی در مفردات می گوید: «منکر چیزی است که به زشتی شناخته شده است. منکر از «نکر» به معنای نشناختن ریشه دارد و انکار نوعی عدم قبول است».^۵ منکر هر کاری است که عقل ها و خردهای صحیح زشتی آن را حکم می کنند، یا اینکه عقل ها در زشتی و خوبی آن کار سکوت می کنند، سپس دین و شریعت بدی و زشتی آن

^۱- محمد، راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن، ج ۲، ۲۶۱۳، ص ۷۰۲۹

^۲- علی اکبر، قرشی، قاموس قرآن، ج ۶، ص ۳۰۷۲

^۳- اصل هشتم ق.ا.ج.ا: در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه ای همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می کند. «و المومنون والمومنات بعضهم اولیاء بعض یعمرن بالمعروف وینهون عن المنکر»

^۴- علی اکبر، قرشی، قاموس قرآن، ج ۶، چ چهارم، ۴۶۱۳، ص ۳۰۷۲

^۵- همان، ج ۷، ص ۱۰۹۰

را بیان می‌کند.^۱ کاری که مردم در جامعه خود آن را نشانند، یعنی در جامعه متروک باشد، حال یا به خاطر زشتی اش یا به خاطر اینکه جرم و گناه است.^۲

طبق این تعاریف معروف ها در بین ملتها فطری و همگانی هستند و معمولاً با تفاوت بسیار اندک بین دسته های گوناگون بشر یکسانند. در واقعیات زندگی بشری، یک سلسله معیارهای اصیل برای خوب و بد و زشت و زیبا وجود دارد و بشر با همان توان بشری قدرت تشخیص شایستگی ها و زیبایی ها را دارد. بنابراین خوبی ها و بدی ها ذاتی هستند و انسان با بینش فطری و برداشت های نخستین خود می تواند برخی از آنها را دریابد و مختصات کلی آنها را باز شناسد و در جزئیات و سطوحی که عقل انسان از شناخت آن قاصر است، وحی به کمک انسان می شتابد و در تشخیص خوبی ها از بدی ها او را راه می نماید.^۳

۱-۳- کرونا

کروناویروس ها نام علمی (Coronaviruses)، خانواده بزرگی از ویروس ها هستند که از ویروس سرماخوردگی معمولی تا عامل بیماری سارس را شامل می شود. کرونا ویروس ها در سال ۱۹۶۵ کشف شدند و مطالعه بر روی آنها تا به طور مداوم تا اواسط دهه ۱۹۸۰ ادامه داشت. ساختار کروناویروس ها نیز دارای یک ژنوم RNA معمولی است. افرادی که همزمان دارای بیماری دیگری باشند و کودکان مبتلا به بیماری های قلبی، بیشتر در معرض خطر ابتلا به کروناویروس ها هستند. معمولاً شدت سرماخوردگی که کروناویروس عامل آن باشد بیشتر است.

۲. آثار امر به معروف و نهی از منکر

نقش امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم و کژروی ها و انحرافات اجتماعی برکسی پوشیده نیست. پیاده شدن این اصل کلیدی، زمینه و بستر مناسبی برای پیاده شدن سایر نظام های اسلام از قبیل نظام تربیتی اخلاقی، عقیدتی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، حقوقی و ... را فراهم می آورد. عمل به این فریضه، سلامت و امنیت را برای جامعه در تمامی ابعاد آن به دنبال می آورد.

^۱ - محمد، راغب اصفهانی، ج ۳، ص ۶۹.

^۲ - محمد حسین، طباطبائی، تفسیر المیزان، ج ۲۱، ص ۱۸.

^۳ - محمد، بهشتی، بایدها و نبایدها، صص ۶۷ و ۶۷.

رسانه‌ها در نهادینه کردن فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر، نقش بسیار مهمی دارد. زیرا امر به معروف و نهی از منکر اعم از مسائل عبادی و گناهان کبیره است و همه مسائل سیاسی و اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و نظامی و... را شامل می‌شود.

کرونا و ویروس‌ها دستگاه تنفسی فوقانی و تحتانی را در انسان‌ها درگیر می‌کند و عامل یک سوم سرماخوردگی‌های شایع هستند. از علائم اصلی این بیماری می‌توان به تب، سرفه، تنگی نفس و مشکلات حاد تنفسی اشاره کرد. همچنین بیمار ممکن است سرفه‌های چند روزه ظاهراً بدون دلیل نیز داشته باشد. در موارد حاد مشکلات گوارشی نظیر اسهال، نارسایی حاد تنفسی، اختلالات انعقادی خون و نارسایی کلیه نیز گزارش شده است که این مورد می‌تواند بیمار را به همودیالیز نیازمند کند. نحوه انتقال بیماری کرونا هنوز اطلاعات در مورد نحوه انتقال این بیماری کامل نیست ولی روش‌های انتقال بیماری از انسان به انسان شبیه بیماری آنفلوآنزا از طریق سرفه و عطسه است. با این حال احتمال انتقال بیماری در فضای باز بسیار محدود بوده و موارد انتقال انسان به انسان در مواردی رخ داده است که افراد به مدت طولانی در فضای بسته در کنار فرد بیمار بوده‌اند مانند افرادی که در بیمارستان‌ها با بیماران در ارتباط هستند. هنوز مشخص نیست که این بیماری نخستین بار از طریق جانوران به انسان منتقل شده است یا از طریق سطوح آلوده به ویروس.

ویروس کرونای جدید بر مردم سرتاسر دنیا تأثیر گذاشته است. Children's Hospital Los Angeles با جدیت در تلاش است تا از بیماران، خانواده‌ها و اعضای کادر پزشکی خود محافظت کند.

۶. اقدامات بهداشتی

شستشوی مکرر دست، مصرف مایعات، سرفه کردن در قسمت داخلی آرنج یا دستمال کاغذی، رعایت فاصله‌گذاری اجتماعی و ماندن در خانه در صورت احساس بیماری.

۷. راههای انتقال بیماری کرونا

مسیرهای اصلی سرایت عبارت از انتقال مستقیم به وسیله آئروسولها و بزاق و انتقال غیرمستقیم از طریق سطوح آلوده می‌باشد. دندانپزشکان در فرآیندهای درمانی و به خصوص هنگام استفاده از ابزارهای روتاری موجب تولید

ذرات آلوده هوا برد می‌شوند. همچنین مایعات دهانی، خون و مخاط دهان نیز از منابع عفونت هستند؛ بنابراین دندانپزشکان به شدت و بیش از دیگر اعضای کادر درمان در معرض کروناویروس می‌باشند و طراحی پروتکل‌های مناسب و استراتژی‌های پیشگیری برای آنها از اهمیت بالایی برخوردار است.

۸- پیامدهای اجتماعی ترک امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر با کارکرد اصلاح، نظارت و نقد و کنترل اجتماعی خود، آثار و برکات متعدد و غیر قابل انکاری در زمینه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی بشر داشته و موجبات رشد و تکامل آن را فراهم می‌نماید. این عنصر یکی از اساسی‌ترین عناصر فرهنگ اسلام است که در چارچوب آن، سلامت جامعه در ابعاد مختلف تأمین می‌گردد و عمل به آن، ضامن بقا و استمرار جامعه و نظام اسلامی خواهد بود. و در مقابل ترک آن دارای پیامدهای اجتماعی و فرهنگی است.

۱. فراهم شدن زمینه‌های بیشتر بر انجام منکرات؛

۲. عادی شدن منکرات؛

۳. بی‌کارکرد و بی‌ثمر شدن نظام ارزشی جامعه؛

۴. کم‌رنگ شدن ارزشهای دینی و اخلاقی؛

۵. مساعد شدن جامعه برای بروز انحراف و فساد؛

۶. افزایش حرص و ولع مفسدان و مجرمان برای انجام منکرات؛

۷. کاهش شدت حساسیت جامعه نسبت به منکرات.

با ترک امر به معروف و نهی از منکر؛ اعتقادات مذهبی اعضای جامعه رو به سستی گذاشته و در آن حد کاهش می‌یابد که عده زیادی از اعضای جامعه دیگر دلیلی برای کنترل خود و پرهیز از گناه نمی‌بینند. بدین ترتیب جامعه در معرض خطر انهدام روبرو می‌شود. به عبارتی دیگر ترک امر به معروف و یا تضعیف آن در جامعه خطری خانمان

برانداز است، در نتیجه ترک امر به معروف و نهی از منکر سیل انجام منکرات در جامعه آغاز می شود. و این به نوبه خود تمام بخشهای جامعه را تهدید می کند.^۱

ترک این فریضه موجب خواهد شد که حساسیت انجام منکرات نزد افراد جامعه پایین آمده و کم اعتبار شرعی و قانونی را نزد مردم از دست بدهند. وقتی راههای انجام و ارتکاب منکرات در جامعه هموار شد، موجب خواهد شد که پایبندی های مذهبی و تعهدات اخلاقی انسانها کم رنگ تر شود، انواع انحرافات و منکرات و کارهای خلاف و نامشروع در جامعه روی دهد، سپس این انحرافات گسترش یافته و به هنجار تبدیل شوند و تمام شئون جامعه را فرا گیرند و در نتیجه ریشه های نظام اجتماعی را از بین ببرند. تحت این شرایط پایه های اخلاقی متزلزل و هر نوع کوشش و فعالیت توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی بی معنا و بی نتیجه می شود.^۲

در روایتی می خوانیم: «در این هنگام (ترک امر به معروف و نهی از منکر) مردم به فتنه ای مبتلا خواهند شد که شخص بردبار در آن حیران بماند» و هر که در اخبار و آثار تأمل کند، و بر تواریخ و سرگذشتها و داستانهای پیشینیان، و از بلاها و عقوبتهائی که بر آنها وارد شده آگاه باشد، و تجربه و مشاهده عصر خود و ابتلای مردمان به بلاهای آسمانی و زمینی را به آنها بیفزاید، خواهد دانست که هر عقوبت آسمانی و زمینی، از طاعون و وبا و قحط و گرانی و کم شدن آبها و باران و تسلط ستمکاران و اشرار و وقوع قتل و غارتها و پدید آمدن زلزله ها و مانند اینها به سبب ترک امر به معروف و نهی از منکر در میان مردم است.^۳

^۱ - فرامرز، رفیع پور، توسعه و تضاد، ص. ۲۹۱.

^۲ - همان، ص. ۳۰۰.

^۳ - جلال الدین، مجتبی، علم اخلاق اسلامی، ج. ۳، ص. ۳۱۷.

۹. نتیجه گیری

امر به معروف و نهی از منکر در آموزه های دینی از جایگاه ویژه ای برخوردار است و اساس نبوت پیامبران الهی بوده است. از منظر قرآن کریم نخستین وظیفه انبیاء الهی، امر به معروف و نهی از منکر و اصلاح جامعه بشری بوده است. هیچ اعمالی نمی تواند با آن برابری کند؛ زیرا این دوفریضه، علت مبقیه دین است و نقش بنیادین در امنیت و اصلاح جامعه اسلامی دارد. فریضه امر به معروف و نهی از منکر به عنوان مکانیزم کنترل و نظارت همگانی در اسلام مورد توجه و عنایت در حاکمیت اسلام مطرح گردیده است که بتواند اصلاحات درونی و بیرونی را در جامعه حاکم بسازد. اصلاح اجتماعی با توجه به راه کارهای عملی اسلام، مؤثر و کارآمدتر به نظر می رسد.

مهمترین وسائل رسیدن به آن هدف بزرگ، امر به معروف و نهی از منکر به شمار می رفته است. اگر به یک جامعه ای نگاه کنیم در می یابیم که جامعه از دو حالت خارج نیست: یا جامعه کشیش به سمت خداوند دارد یعنی خدا پرست است که اینجا باید از امر به معروف و نهی از منکر استفاده کرد. چون تنها این امر است که می تواند جلو فسادهای که در جامعه به وجود می آید را بگیرد که اگر فردی خراب کاری از افراد جامعه خواست فساد کند، مردم به وسیله امر به معروف و نهی از منکر فساد را دفع کند.

برخی امر به معروف و نهی از منکر را در حوزه خاص خلاصه می کنند، در صورتی که امر به معروف و نهی از منکر مربوط به یک حوزه خاص نیست، بلکه در حوزه های گوناگون و تخصص های مختلف می تواند کارگشا باشد. همه خوبی ها و نیکی ها در ظرف معروف و همه زشتی ها و پلیدی ها در ظرف منکر قرار دارد لذا باید حوزه های تخصصی امر به معروف و نهی از منکر را به جامعه معرفی کنیم.

۱۰- منابع:

قرآن

نهج البلاغه

۱. آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، ج ۵، محقق: درایتی، مصطفی، مرکز النشر التابع

لمکتب الاعلام الاسلامی قم، ۱۳۶۶.

۲. ابن بابویه، محمد بن علی، **الأمالی** (للصدوق)، ۱ جلد، کتابچی - تهران، چاپ: ششم، ۱۳۷۶ ش.
۳. الاصفهانی، الراغب، **مفردات الفاظ القرآن**، بیروت، دارالفکر ۱۴۲۴ هـ.ق.
۴. حسینی بهشتی، محمد، **بایدها و نبایدها**، تهران، بنیاد نشر آثار و اندیشه های دکتر بهشتی، بی تا.
۵. جوادی آملی، عبدالله، **نظارت عمومی، امر به معروف ونهی از منکر از عوامل پیشرفت**، پاسدار اسلام، آذر، ۱۳۸۵.
۶. حر عاملی، محمد بن الحسن، **وسا ئل الشیعه**، مؤسسه آل البيت، قم، ۱۴۰۹ هـ.ق.
۷. رازی ابوالفتوح، **تفسیر روض الجنان و روح الجنان**، ج ۴، نشر اسلامی، سال ۱۳۳۴.
۸. رفیع پور فرامرزی، **توسعه و تضاد**؛ نشر شرکت سهامی انتشار؛ چاپ چهارم، تهران، سال ۱۳۸۰.
۹. قرشی، سیدعلی اکبر، **قاموس قرآن**، دارالکتب الاسلامیه، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۶۷.
۱۰. کلینی، محمد بن یعقوب، **اصول کافی**، (۸ جلدی)، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵.
۱۱. مجتبی، سید جلال الدین، **علم اخلاق اسلامی**، انتشارات حکمت، چاپ چهارم، ۱۳۷۷.
۱۲. مجلسی، محمدباقر، **بحار الانوار**، ج ۷۵، بیروت، مؤسسه الوفاء، چاپ دوم، ۱۴۰۳ ق.
۱۳. موسی پور، نعمت الله، **برنامه ریزی درسی و آموزش ابتدائی**، قم، اشک یاس، ۱۳۹۷.
۱۴. موسوی خمینی، سیدروح الله، **صحیفه نور**، ج ۱، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد، بی تا.
۱۵. " ، " ، **ولایت فقیه** ، قم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام (ره)، ۱۳۵۶.
۱۶. هوشیار، محمد باقر، **اصول آموزش و پرورش**، تهران، بی تا، ۱۳۳۷.
۱۷. مجله پیام زن، دوره ۶، ش. (۷۶)، آبان ۶۸.
۱۸. پیام زن، ش ۹، آذر ۵۷، امنیت اجتماعی زنان، غلامرضا صدیق اورعی.